

Postmoderní

Slova „postmoderní“ a „postmoderna“ – bez ohledu na genezi – jsou spojena s několikerým výkladem. Nejběžnější užití je chápáno ve významu „modernější než moderní“, ale mám za to, že slovo samo se tomuto porozumění spíše brání a vzpírá. „Více než moderní“, „nadmoderní“ by zasluhovalo spíše termínu „hypermoderní“ ve smyslu dovedení modernosti k vrcholu, k extrému. Předpona „post“ naznačuje, že postmoderní nechává modernost za sebou, že v ní už nepokračuje. To mnohem více odpovídá i všeobecnému pocitu, že se v modernitě už necítíme dost doma, že modernost se nám jeví jako poněkud naivní, primitivní, zastaralá, jako něco, co musí být vědomě opuštěno a překonáno: hypermodernita se nám proto jeví jako cosi nemístného až absurdního. Táž předpona však naznačuje i jakousi nejistotu, v čem a jak může a má být ona už neudržitelná modernita opuštěna a překonána. Vzhledem k této nejistotě a také k tomu, že jde spíše o pocit, dojem, tuchu, se ihned otvírá otázka, zda právě ono „post“ není pouhou iluzí, pouhopouhým zbožným přáním. Kdybychom si byli zcela jasni v tom, v čem se už nemůžeme hlásit k modernosti, mohli bychom také zřetelně pojmenovat to nové, k čemu se obracíme a co chceme držet. Je tedy třeba onen pocit přezkoumat: se starým je možno se skutečně a nejen zdánlivě rozloučit jen tenkrát, když už to staré máme celé „před sebou“ (resp. „za sebou“), takže se na ně díváme a posuzujeme je už z odstupu. Z filosofického hlediska rozhodující není pocit ani dojem, nýbrž co nejpřesnější uchopení skutečnosti, povahy, struktury a dosahu onoho odstupu. Ovšem takové přesné uchopení je vždycky čímsi riskantním, neboť se pokouší získat zase ještě nový odstup i od onoho odstupu vůči tomu starému. Získat odstup vůči něčemu ještě ne starému, nýbrž stále ještě aktuálnímu, znamená získat odstup od sebe a od svých kořenů a pozic. Z toho, co bylo řečeno, je zřejmé, že tzv. kritičnost má své specifické podmínky a předpoklady: nemůžeme být dost kritičtí vůči něčemu starému, jestliže nejsme náležitě kritičtí vůči tomu, co je aktuální, v čem žijeme a co je naší přítomností. Jinými slovy: nemůžeme kriticky zhodnotit svůj odstup od modernity, jestliže nejsme náležitě kritičtí vůči své přítomnosti, tedy vůči sobě hic et nunc. Zdá se proto, že slovo „postmoderní“ vypovídá něco významného o tom, že naše kritičnost zdaleka není náležitá, že vůbec nestačí k tomu, aby upevnila a ospravedlnila náš dojem, že už nejsme a nemůžeme být „moderní“ v onom již upřesněném smyslu.

(Písek, 980722-1.)